

Приносъ къмъ античната география на Тракия

Градъ Тонзосъ (Τόνζος)

Отъ Тодоръ Герасимовъ

Александрийскиятъ географъ Птолемей въ съчинението си География (Γεωγραφικὴ ὑφήγησις), като изброява селищата и градоветъ въ вжтрешността на стара Тракия, споменава и единъ градъ Тонзосъ (Τόνζος)¹⁾. Този градъ въ неговия списъкъ е помѣстенъ между градоветъ Ἀρζος, Κάβουλη и Βεργύλη. Последнитъ градове сж познати и отъ други източници, предимно итинерарии, и тѣхното мѣстонахождение е установено. Арзосъ се е намиралъ на едноименна рѣка, днешната Сазлийка, притокъ на Марица (селището се е намирало при днешното с. Калугерово, Харманлийско)²⁾. Кабиле се отъждествява съ развалинитъ до с. Изворово (Таушанъ-тепе) при гр. Ямболъ³⁾. Въ сжщата областъ се е намиралъ и гр. Тонзосъ, за който за сега повече сведения нѣма. Освенъ името му въ споменатото съчинение на Птолемея нищо друго не ни е известно за този градъ; името му липсва и въ известнитъ итинерарии⁴⁾. Причината за това премълчаване на града отъ по-старитъ автори и къснитъ римски итинерарии е, може би, обстоятелството, че градътъ е лежалъ на страна отъ главнитъ пѣтища въ областта и затова не е отбелязанъ въ тия пѣтеописания.

Освенъ съобщението на Птолемея имаме още едно свидетелство, което потвърждава съществуването на гр. Тонзосъ. Това сж нѣколко неиздадени до сега антични монети, върху които е щемпелувано името на този градъ.

Въ нумизматическитъ сборки при Народния музей въ София се пазятъ две монети съ контрамарки съ името на гр. Тонзосъ. Ето описанието на тѣзи монети:

¹⁾ Cf. Ptolemaei, Geographia, ed. C. Muelleri, Paris 1883, III, 11, 7.

²⁾ Иречекъ, Пѣтувания по България, 158; Димитровъ, Изв. истор. д-во, XIII, стр. 5.

³⁾ Иречекъ, цит. съч., 673 и сл.

⁴⁾ У Птолемея намираме още веднажъ името Тонзосъ въ родъ падежъ Τόνζου поставено между градоветъ Анхиало, Аполония и Перонтисъ. Изглежда че следъ него е стояла думата ἐμβολαί (устие), цѣлото е значило устието на Тунджа. Тукъ авторътъ по недоразумение поставя устието на Тунджа на Черно море. Срв. Кацаровъ—Дечевъ, Извори за старата история и география на Тракия и Македония, стр. 165 и заб. 48.

1. Лице — Глава на императора Августъ на дѣсно, предъ лицето му въ дѣсно контрамарка съ надпись: TONZOY.

Опако — Лавровъ вѣнецъ и въ срѣдата му две букви С и А.

АЕ., Диам. 36 мм. Обр. 1.

Монетата е сѣчена въ нѣкой малоазийски градъ¹⁾.

Обр. 1.

Обр. 2.

2. Лице — ... NEPTAIA ... Глава на императора Траяна съ лавровъ вѣнецъ на д.; предъ лицето му контрамарка съ надпись: TONZOY.²⁾

Опако — Изображението и надписътъ сж силно развалени и не личи нищо.

АЕ. Диам. 20 мм. Обр. 2.

По общия изгледъ на монетата може да се заключи, че тя трѣбва да е сѣчена въ нѣкой градъ отъ Южна Тракия.

Освенъ тѣзи две монети отъ Народния музей, известна е и една трета, която сега се пази въ музея при читалището въ гр. Казанлъкъ. Тя е много изтрита, и сега отъ изображенията и надписитѣ се виждатъ неясни очертания; повърхността ѝ е покрита съ дебелъ пластъ сина патина. Върху едната ѝ страна личи контрамарката TONZOY³⁾.

Презъ императорската епоха въ земитѣ, подвластни на Римъ, сж били въ обръщение освенъ златнитѣ и сребърнитѣ монети, сѣчени отъ императора, и бронзовитѣ, сѣчени отъ сената, но и такива, сѣчени отъ самитѣ провинциални градове, които имали право за това. Императорскитѣ монети и тия на сената били употрѣбавани като платежно срѣдство навсѣкжде.

¹⁾ Head, Historia numorum, 786.

²⁾ Контрамаркитѣ въ дветѣ монети сж отъ различни печати: върху първата монета отъ Августъ буквата Z въ името TONZOY е начертана съ съединителното рамо наклонено на дѣсно, а въ втората е правилно.

³⁾ Тази монета е намѣрена заедно съ много други при капиране на стария изворъ на Айтоскитѣ бани. Срв. Б. Филовъ. Изв. на бълг. арх. д-во I, 216 стр. и сл.

Провинциалнитѣ градове на империята приемали и монетитѣ на съседнитѣ или далечнитѣ градове, които монети подпечатвали съ свой знакъ и по този начинъ имъ давали право да циркулиратъ като законни платежни сръдства и въ тѣхната територия¹⁾. Обикновено тия външни монети се контрамаркирали съ знакътъ-гербъ или името на града или пъкъ се отпечатвали едновременно и знакътъ и името. До насъ сж достигнали голѣмъ брой подпечатани монети. Познати сж монети на градове отъ Тракия или отъ М. Азия съ контрамарка. Напримѣръ има монети контрамаркирани съ буквитѣ О и Δ — началото на името Одесось (Варна). Познати сж примѣри, върху които контрамарката е съ изображение на божеството закрилникъ на гр. Одесось²⁾. Съседниятъ на Одесось градъ Калатия е подпечатвалъ монетитѣ на други градове съ началнитѣ букви на името си ΚΑΛ и изображението на житенъ класъ, което е емблема на града³⁾. Има цѣла редица примѣри на подобни контрамаркирани монети, чието изброяване тукъ, обаче, е излишно.

Отъ описанитѣ по-горе три монети съ контрамарки ние виждаме, че и гр. Тонзосъ, както другитѣ градове въ Тракия, е приемалъ за свои търговски нужди монетитѣ на чужди градове и ги е подпечатвалъ съ контрамарка, носеща името му, и по този начинъ имъ е давана валидность на платежно сръдство въ неговата територия⁴⁾.

Дали гр. Тонзосъ е сѣкълъ и собствени монети, това не е известно; поне за сега не сж намѣрени такива съ неговото име.

Казахме въ началото, че повече сведения за този градъ нѣма. За мѣстоположението му не знаемъ нищо положително. Известно указание за това дава името му. По аналогия отъ други примѣри, отъ които се знае, че селища и градове, носещи името на рѣка, лежатъ на самата нея или въ близость до течението ѝ, трѣбва да заключимъ, че гр. Тонзосъ, който носилъ името на р. Тунджа (Τόνζος), е лежалъ на брѣга ѝ или се е намиралъ въ близость съ нея. Ето нѣколко примѣри съ градовъ носещи имената на рѣки: споменатиятъ у Птолемея гр. Arzus е лежалъ до р. Arzus⁵⁾; гр. Oescus (Col. Ulpia), върху чиито развалини е заселено днешното с. Гигенъ, е лежалъ на устието на едноимената рѣка Oescus, вливаща се въ Дунава⁶⁾; Utus, другъ градъ на Дунава сжщо се намиралъ при устието

1) Babelon, *Traité des monnaies gr. et romaines*, стр. 645 и сл.

2) Pick *Die antiken Münzen Nordgriechenlands I*, табл. XXIX, 2185.

3) Pick, *цит. съч.*, табл. I, 19.

4) Името на града въ контрамаркитѣ е въ родителенъ надежъ. Подобно е гравирано името на гр. Сердика (София) върху нейни монети, срв. Мушмовъ, *Монетитѣ и монетарницитѣ на Сердика*, стр. 60 и сл.; сжщото намираме и въ монетитѣ на Августа-Траяна (Ст.-Загора), вж. Мушмовъ, *Интич. монети на Балканския п-въ*, стр. 164 сл.

5) Bessnier, *Lexique de géographie ancienne*, стр. 88.

6) Bessnier, *ц. съч.*, стр. 542.

на едноименната рѣка Utus (днешната р. Витъ)¹⁾. На мѣстото, гдето се вливатъ дветѣ Камчии, които били въ старо време познати подъ името Pappysos, е имало едноимененъ градъ Pappysos²⁾, който просъществувалъ до разрушението му въ 586 г. отъ аваритѣ.

Много съвременни селища, които се намиратъ на рѣки, сжщо носятъ тѣхнитѣ имена. Така напр. гр. Ломъ носи името на р. Ломъ, с. Видболъ при Видинъ лежи на р. Видболъ, вливаща се въ Дунава. Въ Тетевенския балканъ при горното течение на р. Черни Витъ е разположено едноименното село Черни-Витъ. Съ изброенитѣ примѣри листата на подобни селища не се изчерпва. Има още, но чието изброяване тукъ сега е извънъ рамкитѣ на статията ни.

Казахме вече, че името на Тонзосъ ни показва, че градътъ е лежалъ на р. Тунджа. Сжщо така въ началото видѣхме, че стариятъ географъ споменава града въ съседство съ Кабиле — другъ античенъ градъ на р. Тунджа, който е локализиранъ въ развалинитѣ при днешното с. Изворово (Таушанъ-тепе) на нѣколко километра отъ гр. Ямболъ³⁾. Това указание ни посочва, че трѣбва да търсимъ гр. Тонзосъ по горното течение на рѣка Тонзосъ (Тунджа).

Bessnier⁴⁾ позовавайки се на съобщението на Птолемея поставя гр. Тонзосъ по горното течение на р. Тунджа и въ подножието на Стара-планина.

Къмъ въпроса за търсенето мѣстоположението на античния гр. Тонзосъ ние смѣтаме не безинтересно да съобщимъ за едно предание, запазено между селянитѣ отъ близкитѣ села до Сливенскитѣ бани, споредъ което развалинитѣ край р. Тунджа при Сливенскитѣ бани, които се намиратъ на лѣвия брѣгъ на рѣката, като се мине моста при банитѣ (шосето Нова-Загора—Сливенъ), били развалини на нѣкакъвъ градъ Тунджа⁵⁾

До колко въ това предание се съдържа нѣкакъвъ исторически отзвукъ сега е трудно да се провѣри. Може би бждещи проучвания и разкопки на казаното градище ще потвърдятъ преданието. На всѣки случай не е невѣроятнo тукъ да е лежалъ и гр. Тонзосъ.

Споменатитѣ развалини показватъ, че на това мѣсто въ миналото се е намирало едно селище съ стратегическо значение, то е било предна стража на Тунджанската равнина, която бранила отъ къмъ прохода между Сърнена гора и Ст.-планина. Презъ тоя проходъ по течението на Тунджа най-лесно е ставало съоб-

1) Пакъ тамъ, стр. 800.

2) Jigeček, Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel, стр. 146.

3) Иречекъ, Пжтувания по България, стр. 673 сл.

4) Bessnier, цит. съч., стр. 777.

5) За това предание ми събщи г. Койчевъ, учителъ въ гр. Нова Загора, за което му разправялъ единъ много възрастенъ старецъ отъ едно близко до банитѣ село.

щението отъ Северна България (Мизия) презъ Стара-планина (Твърдишкия проходъ) съ Тракия. Презъ тоя проходъ минаватъ и варварскитѣ народи, нападащи римската провинция Тракия. Отъ тукъ сж нахлули и готитѣ, отивайки срещу Филиппополъ и Адрианополъ.

За заселване на античното селище сж способствували и минералнитѣ бани тукъ. Ние знаемъ, че много отъ античнитѣ градове въ Тракия сж възникнали около такива минерални извори. Такива сж: Сердика (София), Пауталия (днешниятъ Кюстендилъ), *Aquae Calidae* (Айтоскитѣ бани), гр. *Germania* при Сапаревска баня¹⁾, Хисарътъ при Пловдивъ и др.

Кога е билъ заселенъ Тонзосъ не може нищо да се каже. Отъ съобщението на Птолемея и отъ контрамаркиранитѣ монети можемъ да заключимъ, че той е сществувалъ презъ I и края на II в. сл. Хр.

Тонзосъ е билъ въ сѣдство съ Кабиле и следователно се е намиралъ въ областъта на Кабилетитѣ, тракийско племе. До кога е просществувалъ Тонзосъ сжщо така не може нѣщо съ положителностъ да се каже. Изглежда, че и той е сподѣлилъ сждбата на Кабиле и на много селища въ долината на Тунджа презъ време на нашествието на готитѣ въ 378 г., които като минали Балкана се спуснали презъ Туловското поле по долината на Тунджа къмъ Тракия. Тогава били опустошени много голѣми и малки селища въ Тракия, нѣкои отъ които запусѣли и не могли следъ това да се възстановятъ. За Кабиле се знае, че следъ това нашествие на готитѣ е просществувалъ още известно време. За Тонзосъ можемъ да правимъ само догадки.

Интересно е да отбележимъ, че късно, презъ края на XIII вѣкѣ, намираме споменатъ единъ градъ *Τούντζης-πόλις*²⁾. Византийскитъ писателъ Мануилъ Филъ въ хвалебната си поема за протостратора Михаилъ Главасъ Тарханиотъ изброява редица селища въ Източна България въ връзка съ описванитѣ отъ него подвизи на Главасъ въ борбитѣ му съ българитѣ.

Τούντζης-πόλις е споменатъ между селищата Ряховица, Качово, Стенище, Диамполисъ (Ямболъ) и Лардея. Ряховица споредъ Иречекъ³⁾ се е намирала на 16 клм. на с.-изтокъ отъ Ст. Загора или Сливенъ, тамъ наоколо е билъ и Качово. За Диамполисъ се знае, че е билъ днешния Ямболъ. Лардея се поставя между Ямболъ и Голое. Всички тѣзи селища се намиратъ около или въ сѣдство съ горното течение на р. Тунджа. Тамъ се е

¹⁾ Jireček, Die Heerstrasse, 28.

²⁾ Лопаревъ. Византийскій поэтъ М. Филъ къ исторіи Болгаріи въ XIII—XIV в., 54, 330.

³⁾ Иречекъ, Християнскитъ елементъ въ топограф. номенклатура на Балканскитѣ земи, Псп. XI, кн. 55 (1898), стр. 261. Авторътъ предполага, че *Τούντζης-πόλις* се е намиралъ на мѣстото на римския градъ Кабиле, безъ да посочва съображения за това.

намиралъ и Τοῦντζης-πέλις — градъ на р. Тунджа. Дали този градъ е тждественъ съ античния Τόνζος не може да се каже съ положителность. На всѣки случай и двата града носятъ името си отъ р. Тунджа: първиятъ по античното ѝ име — Тонзосъ а вториятъ по славянското — Тунджа, което е транскрипция на античното. Отъ гореказаното се вижда, че и Τοῦντζης-πέλις се е намиралъ нѣкъде по горното течение на Тунджа. Тия две обстоятелства ни каратъ да предполагаме, че срѣдновѣковниятъ Тунджа-градъ е идентиченъ съ римския Тонзусъ.

CONTRIBUTION À LA GÉOGRAPHIE DE L'ANCIENNE THRACE.

La ville Τόνζος

Parmi les villes de la Thrace intérieure énumérées dans la Géographie de Ptolémée, on trouve une mention sur la ville de Τόνζος. C'est la source unique, où l'on trouve le nom de cette ville.

L'existence de Tonzos s'affirme actuellement par trois monnaies antiques, surfrappées de son nom, et que l'auteur décrit ici (fig. 1 et 2).

Tonzos a été située sur le courant supérieur du fleuve Τόνζος (aujourd'hui Toundja). D'après l'auteur, on doit chercher la ville de Τόνζος dans les ruines, sur la rive gauche du fleuve Toundja, vis-à-vis des bains de Sliven (à côté de la route Nova-Zagora — Sliven). Il est porté à supposer aussi que Τόνζος est identique à Τοῦντζης-πέλις, mentionnée par l'écrivain byzantin Manuel Phil; Τοῦντζης-πέλις, d'après les renseignements qu'on trouve chez M. Phil, a été située sur le courant supérieur de la Toundja.

Th. Gerassimov